

Г. В. Лещук

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки і соціальної роботи
Тернопільського національного педагогічного
університету імені Володимира Гнатюка
h.v.leshchuk@gmail.com*

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ОСНОВИ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Останні десятиліття у нашій державі характеризуються поглибленням демографічної кризи, яка негативно позначається на структурі українського суспільства, породжуючи нові соціальні проблеми, що потребують негайного вирішення. Зниження рівня народжуваності та підвищення смертності, трансформація та переосмислення традиційних форм шлюбності та інституту сім'ї в цілому, посилення внутрішніх міграційних процесів, зумовлених військовими подіями на Сході України, інтенсифікація зовнішньої трудової міграції – основні демографічні тенденції, які знаходяться у центрі уваги соціальної політики держави. Соціальна робота при цьому виступає механізмом реалізації завдань соціальної політики, інструментом, який інтегрує знання з різних наук: соціології, медицини, психології, управління, соціальної демографії тощо. При цьому можливості регулювання демографічних процесів визначаються масштабами розвитку та механізмами функціонування соціальної інфраструктури, реформування якої має враховувати завдання демографічної політики, котра є компонентою соціальної політики, специфічною за своїми цілями та методами їх досягнення, знаходиться у тісному взаємозв'язку з іншими галузями державної політики (сфера зайнятості, соціальний захист та соціальне забезпечення, система охорони здоров'я, культури, освіти) та спрямована на регулювання народжуваності, смертності, шлюбності, міграцій, – усіх тих процесів, які впливають на відтворення населення. Очевидним недоліком попереднього етапу розвитку соціальної сфери в Україні є недостатня увага власне до демографічних проблем [3]. У таких умовах суттєво зростає роль соціальної демографії як наукового підґрунтя демографічної політики держави.

Соціальна демографія – наукова дисципліна, яка формується на стику соціології та демографії та вивчає взаємозв'язок демографічних та соціальних процесів. Від власне демографії соціальна демографія відрізняється предметом дослідження: перша вивчає відтворення населення здебільшого на макрорівні для суспільства в цілому або його великих груп, друга – переважно на мікрорівні, аналізуючи структуру сім'ї, шлюбні відносини, особистість. Відповідно в соціальній демографії основна увага приділяється вивченню соціальних норм, демографічних установок, демографічної поведінки та її чинників. Цим визначаються особливості методів, що застосовуються в соціальній демографії, серед яких важливе місце займають соціологічні та соціально-психологічні методи дослідження [1].

Демографічна політика реалізується, зазвичай, за допомогою комплексу різних заходів:

- економічні (виплата допомоги при вагітності та пологах, різних видів допомоги на дітей, кредити, податкові та комунальні пільги);

- адміністративно-правові (законодавчі акти, що регулюють процедуру укладення шлюбу, розлучення, становище дітей у сім'ї, аліментні зобов'язання батьків та дітей, забезпечують охорону материнства та дитинства, умови праці та режим праці матерів, упорядковують внутрішню та зовнішню міграцію);

- просвітницькі та пропагандистські заходи, спрямовані на формування громадської думки, прийнятних норм і стандартів демографічної поведінки, певної демографічної ситуації у суспільстві [1].

Аналіз соціально-демографічної ситуації в Україні демонструє значну невідповідність здійснюваної соціальної політики дійсним потребам соціально-демографічного характеру. Пріоритетною перспективною метою розвитку соціальної сфери при цьому має стати створення сприятливих можливостей для демографічного оздоровлення суспільства, стабілізації чисельності населення та забезпечення сталої тенденції до підвищення якості демографічного потенціалу. При цьому національні пріоритети необхідно пов'язувати із цілями та завданнями глобальної демографічної політики. Тому стратегія державної соціальної політики має бути скоригована у плані реалізації принципів і критеріїв сталого людського розвитку, створення достатніх умов для життєзабезпечення населення, посилення його економічної активності, доступу до основних соціальних благ. Усі порушення процесу відтворення населення, його соціальної структури повинні спонукати до формування такої внутрішньої соціальної політики держави, у центрі якої має бути людина, її життя, здоров'я, духовні потреби. При цьому ключовим принципом соціальної політики держави має стати принцип демографізації [2; 3].

ЛІТЕРАТУРА

1. Галецкий В. Демография [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.krugosvet.ru/enc/gumanitarnye_nauki/sociologiya/DEMOGRAFIYA.html – Загол. з екрану. – Мова рос.

2. Махорін Г. Л. Основи демографії. Курс лекцій / Г. Л. Махорін. – Житомир: Вид-во «Волинь», 2009. – 96 с.

3. Новиков В. М. Соціальна інфраструктура як фактор збереження демографічного потенціалу країни / В. М. Новиков // Демографія та соціальна економіка. – 2004. – № 1/2. – С. 27–36.